

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

H. T. Physant :

Hans Tjellesen Schmidt

cand. theol.

Den første sønderjydske frivillige i 1864

Saaret ved Dybbøl 17. Marts

Død paa Lazarettet i Faaborg 5. April 1864

— 1940 —

Med det Formaal at indsamle og opbevare for Eftertiden Dokumenter, Billeder og lignende til Belysning af Faaborg Bys og dens Borgeres Historie er der her i Byen den 11. Juni 1937 som selvejende Institution dannet et byhistorisk Arkiv, som herved tillader sig at rette Henvendelse til Dem med Anmodning om at støtte dets Virksomhed ved at overlade Arkivet de Dokumenter, Billeder og andet Materiale, som De maatte være i Besiddelse af vedrørende Byen og dens Borgere.

Arkivet vil ogsaa fremtidig, naar Lejlighed gives, og fornødne Midler forefindes, foretage Udgivelser af byhistorisk Interesse som nærværende.

H. Brandt
cand. pharm.
Formand

H. C. Jørgensen
Sparekasedirektør
Kasserer

O. Waage Jensen
Dommer

Ole Bager
Boghandler

J. Hvass
Dommerfuldmægtig

H. Christensen
Bibliotekar

K. Fischer-Jørgensen
Sparekasedirektør

Fru Marie Juel
Byraadsmedlem

P. Ditlevsen
Redaktør, Byraadsmedlem

H. T. Physant:

Hans Tjellesen Schmidt

cand. theol.

Den første sønderjydske frivillige i 1864

Saaret ved Dybbøl 17. Marts

Død paa Lazarettet i Faaborg 5. April

Trykt i 300 nummererede Eksemplarer.

Dette Hæfte har Nr.....232

Udgivet af Faaborg byhistoriske Arkiv.

Trykt i »Faaborg Avis«s Bogtrykkeri.
1940.

Mindestenen i Faaborg.

I. Barndomshjem og Skolegang.

Overmaade smukt indleder Redaktør Kr. Rosted en Levnedsskildring af den Mand, om hvem nærværende lille Bog er skrevet, med en Hyldest til det Ørige, hvori man færdes, naar man en Aften sejler ind til Faaborg, mens Solen sænker sig bag Sønderjylland og sender sine sidste Straaler hen over Krigergraven paa Kirkegaarden. »Tæt op ad den store Krigergrav, hvis Stentavler vidner om det omstridte Land og de Kampe, der er udkæmpet for dansk Kultur, for Folkets Livsnerve —, her tæt op ad Fællesgraven hviler Sønderjyden Hans Tjellesen Schmidt, den viljefaste, den selvprøvende Mand, og han fik sin egen Bauta. — Hans Liv blev Kamp, og han fik Lov til at hvile i et idyllisk Hjørne af det Land, han elskede saadan, at han gav det sit Liv. — Der var Mandsfærd over hans Liv. Hans Tjellesen Schmidt formaaede at sætte alt ind paa, hvad han

vidste var Ret. Han var rigtig Sønderjyde, trofast og virksom, med sine bestemte Meninger. Sine Kræfter viede han Ungdommen. Derfra skulde Kræfterne komme til Kampen i den standende Strid og til Modstand mod det, der kom Sonden fra. — Han var Fortroppen til de Unges Grænseværn og af dem, Inge-mann ønskede maatte staa op af Graven, forkynde vor Brøde og derved bevare os for Udslettelsens Dom.«

Men ligesom den Plet, hvor han fandt sit sidste Hvilested, hører til de skønneste i vort Land og tillige har den vide Udsigt og de rige historiske Minder, gælder dette ikke mindre den Egn, hvor han saa Lyset og henlevede sin Barndom. Sligt vil altid præge en vaagen Barnesjæl, hvorfor her skal anføres nogle Træk fra Egnen og dens Minder, der ogsaa har sat en Del Spor i vor Litteratur.

Rejser man Syd paa og er kommen gennem Rød-ding, Byen med vor første Højskole, hvor J a k o b K n u d s e n fødtes, passerer man Præstekilden, hvor der nylig rejstes et Minde om Præsten Anders Peder-sen, der 1659 i Spidsen for Bønderne blev dræbt i Kamp mod Polakkerne, vore Forbundsfæller, som plyndrede og afbrændte Byen. Snart kommer man til de store Skove ved Gram, hvor H. F. E w a l d, Forfatteren af de historiske Romaner, indtil 1864 havde sin Digterbolig, og hvor Sønnen, C a r l E w a l d, som, bortset fra H. C. Andersen, er vor ypperste Eventyr-digter, fødtes og tilbragte sin Barndom. Det er navnlig hans dybt indtrængende Forstaaelse af Natur-livet, der giver hans Eventyr Værd, den han har indsugt i den henrivende Barndomsegn. Til Familiens Omgangskreds hørte Forpagteren paa Gramgaard, Hother M ü f f e l m a n n og Søsteren A l v i l d a, Chr. Winthers Ungdomselskede, til hvem han bl .a. skrev Sangen om Furesøen. Da Søskeneparret som ældre flyttede tilbage til Furesø-Egnen, kaldte de deres Villa Gram-Lille, et Tegn paa, at Egnen i Skøn-hed i deres Øjne ikke stod tilbage for den af Winther besungne. Selve Gram Slot ligger overordentlig smukt ved Aabredningen i den nu fredede Slotspark. Borgens Historie gaar tilbage til Middelalderen; det

er den ene af de »Kalve«, hvorom Digteren melder, som Ridder Erland Kalv kom tilbage med til Rigets Samler, Valdemar Atterdag.

Straks naar man er kommen igennem Gram, faar Landskabet et helt andet Præg. Nu er det ikke længere Idyllen, men den vide Udsigt, som betager Sindet. Man begynder at tælle Kirkerne. I det fjerne ser man Ribe Domkirke tone frem som Egnens Herskerinde, og man forstaar, at de rige Minder fra Byens fordums Glans, og alt hvad Ingemann i sine Romaner fortæller om Dronning Dagmars Tid, i disse Egne har kunnet gribe Sindene mere end noget andet Sted. Nærmest Gram ser man Kirken i Højrup, hvor Digterpræsten Valdemar Thisted skrev »Præstekald«, der gav Anledning til megen Diskussion. Efter 1864 skrev han »Breve fra Helvede«, der navnlig paa Tysk kom i talrige Oplag. De stærke Angreb paa Tyskerne er her udeladt. Nu mindes han ved Sangen »Naar Solen ganger til Hvile«.

Til det vidtstrakte Gram Sogn hører flere Byer, deriblandt Tiset, som maa være meget gammel, da Navnet er en Sammendragning af Tis-Ved, d. v. s. Tyrs-Skov. Her maa altsaa have været en hellig Lund, viet til Guden Tyr. Byens mest kendte Søn, Peter Christian Koch, der blev den første Redaktør af et dansk Blad i Sønderjylland, Dannevirke, havde en ikke ringe poetisk Aare, fremavlet af Egnens storslaaede Skønhed og kommen til Udfoldelse i Harmen over Ringeagten for og Tilside-sættelsen af Befolkningens Modersmaal. Da man endelig i Aaret 1840 afskaffede Tysk som Retssprog blandt de danske Nordslesvigere, skrev han saaledes den Tak til Kongen, som Sognefogederne i Gram Herred paa en Tavle lod ophænge i Tinghuset, de berømte Linier:

»I Lov og Rettens Sale
han løste bundne Tale;
nu skal alene klinge
vort Modersmaal paa Tinge.«

Under Napoleonskrigene levede i denne By en Mand, som skrev sit Navn Hans Thiellefsen Rosen. Han stammede fra Kniplingegenen i Vest-

slesvig og var Søn af Tjelluf Rosen. Navnet skrives paa mange forskellige Maader: Tjelluf, Thiellef, Thiellef, Tjelle o. s. v. og er oprindeligt det samme Navn som Ditlev. Dattersønnen blev døbt, konfirmeret og blev theologisk Kandidat med Navnet Thjellufsen, men i hans militære Papirer staar der Tjellesen, og da det er hans Soldaternavn, der er blevet kendt i videre Kredse, er det rimeligt at bibeholde dette. I Tiset blev Navnet knyttet til Gaarden, saa hans Forældre og Søkende alle blev kaldt Tjellesen, skønt ingen af dem var døbt med dette Navn.

Maren Hansdatter Rosen (1801—91), Hans Thiellefsens Datter, blev gift med Mads Pedersen Schmidt (1789—1867), som tilhørte en gammel udbredt Tiset-Slægt. Gaarden, som 1835 blev udflyttet, laa, da de overtog den, inde i Byen. Den gamle Bygning blev ikke nedrevet, og det meste af Beboelsen staar endnu med en nyere Fløj bygget til. En Datter boede her til sin Død, og hun forsømte aldrig efter en af de talrige Ildebrande, som har hærget Tiset, at vise sine Søkendes Børn en gammel Bjælke over Komfuret, hvor med smukke Bogstaver er udskaaret Indskriften: Gud bevar Ild og Ljus — for hvad som er i dette Hus. 1643. Nu boer her en Brodersøn af H. T. Schmidt, som bærer hans Navn.

H. T. Schmidts Fødested.

De strenge Tider efter de store Krige lærte Danskerne Haardførhed, Arbejdsomhed og Nøjsomhed. Det blev en stærk Slægt, som voksede op, og de store Begivenheder ude i Verden vakte samtidig Interesse for mere end de hjemlige Forhold. Et Eksempel er Maren Tjellesen, som holdt ud utrættelig i Arbejde lige til hun døde, 90 Aar gammel. Dog til det sidste fik hun Søndag Eftermiddag Brillerne frem og læste i sin Bibel. Saa kunde hun fortælle sit lyttende Barnebarn (nærv. Fortæller) om »da Spaniolerne var her«, dem hun havde set. Eller om, hvordan hun gik de mange Mil til Kolding for at købe en hebraisk Bibel til Sønnen i Latinskolen. Hebraisk var frivilligt Fag til Studentereksamen, men hans gode Evner og hans Flid fik ham til at tage det med. En Ven af Familien vilde ved Afsløringen af Mindestenen i Faaborg have forklaret, hvorfra Schmidt har faaet det Løsen, som staar paa Stenen, at være Korset, Kongen og Danmark tro. Talen blev ikke holdt, men er senere trykt i »Dannevirke«. Af tre Personer er dette indpodet ham. Kærligheden til Danmark af Moderen, hvis Liv helt igennem bestod i Opofrelse for Forældre, for Mand, Søkende og Børn. Faderen, trofast, djærv, retskaffen og fredsommelig har indpodet ham den særlige Troskab mod Kongen, som prægede Slesvigerne i de Egne, hvor Hertugerne ikke styrede. Endelig ser vi den lille Hans ligge oppe paa Bordet med den opslagne Bibel for sig, mens Bedstemoderen ved Kniplingeskri- net forklarede den videlystne Dreng Bibelens Fortællinger og indpodede ham Troskab mod Korset. Der er opbevaret en smuk Tale, som han holdt over hende ved Jordefærden.

Hans Tjellesen Schmidt, Ægteparrets ældste Søn, næstældste Barn, blev født d. 10. August 1829 og døbt i Gram Kirke den 16. August. I 7-Aarsalderen kom han i Almueskolen og viste megen Lærelyst og Aandslivlighed. Han havde det Held at faa en udmærket Lærer, Peter Lycke, hvis Søn, Nis Lycke, siden kom til at udøve en velsignelsesrig Gerning som Frimenighedspræst i Rødning. Der foreligger et Par meget smukke Breve fra Læreren til

hans gamle Elev, Schmidts Søster, som var bleven gift med Læreren i Tiset, men var bleven alvorlig syg. »Du var et af mine kjære og lærvillige Børn, da jeg var Lærer i Tiset, jeg mindes endnu, hvor opmærksomt du og din kjære Broder Hans lyttede til ethvert af mine Ord. Meget, ja overordentlig meget er sket siden denne Tid; du er blevet Husmoder i samme Skole, hvor jeg har henlevet glade og lykkelige Aar. Din Broder Hans er bleven theologisk Kandidat og har bestaaet alle sine Examener med Ære«. I et langt Brev fra 1864 trøster han hende over Broderens tidlige Bortgang. »Den Vej, han gik, var en anden end Familien ønskede, men efter hans Overbevisning den eneste rette, saa han nu for sin Troskab har modtaget den evige, uvisnelige Krone«.

Da Hans viste hans gode Evner og Lærelyst, og Forældrene mente ved Flid og Sparsommelighed at kunne magte at støtte ham under Uddannelsen til Præst, blev han henimod Konfirmationsalderen sendt til den lærde Præst, Pastor Hansen i Hjerpsted, hvor han i 2 Aar skulde forberedes til Optagelse i Latin-skolen. Det var netop paa den Tid »Sønderjylland vaagnede«. »Dannevirke« udkom, P. Hiort Lorenzen »vedblev at tale Dansk« i Slesvigs Stændersal, »den slesvigske Forening« stiftedes, Folkemøderne blev afholdt paa Skamlingsbanke og Rødding Højskole oprettedes. Om alt dette, som optog de danske Sind, talte den tysk uddannede Præst med Haan, hvilket pinte den beskedne og tilbageholdende Dreng usigeligt. Forældrene vilde nødtigt hente ham hjem. Men da Pastor D. Müller i Gram støttede Drengens Bøn og til Forældrene sagde: »Der kan han maaske lære at blive en Fjende af sine egne Forældre«, fik han sit Ønske opfyldt, da det ene Aar var gaaet. Han blev en kort Tid undervist af Pastor Müller, hvorefter han blev optaget i Kolding Latinskole, hvis Rektor var den udmærkede Lærer, Ordbogsforfatteren, Professor C. F. Ingerslev, som med største Venlighed tog sig af ham i hele Skoletiden.

De fem Aar i Kolding var ham i det hele en lykkelig Tid. Her blev han konfirmeret. Ved hans Bortrejse herfra har Sognepræst Galskiøt indføjet paa

hans Daabsattest, »at han er confirmeret i Kolding Kirke 30. Marts 1845 med særdeles gode Religionskundskaber, at han stadig af egen Drift har besøgt Kirken og ordentligen deeltaget i Nadverens Sacramente«. Af det af Rektor udstedte Afgangsbrev 25. September 1849 skal anføres følgende: »H. T. S. er optaget Oktober 1844 i IV Klasse. Hans Naturgaver er stedse bleven ansete for gode; ved sin stadige og retsindige Flid, ved den Opmærksomhed, hvormed han fulgte Undervisningen, og den samvittighedsfulde Omhu, hvormed han behandlede ethvert ham opgivet Arbejde, har han gjort en særdeles god Fremgang og tilegnet sig en højst agtværdig Modenhed og Indsigt. Hans Opførelse har altid været aldeles exemplarisk; han ledsages fra Skolen af alle sine Læreres Agtelse og oprigtigste Velvillie. — Til Første Deel 1848 og 2den Deel 1849 erholdt han følgende Specialkarakterer: I Dansk, Tydsk, Fransk, Latin skriftlig, do. mundtlig, Græsk, Arithmetik, Geometriske Discipliner, Naturlære: mg; i Religion, Historie, Geografi, Naturhistorie: ug. Som Hovedkarakter: Første Karakter. Desuden i Hebraisk: ug:« Endnu smukkere Resultat opnaede hans eneste Klassekammerat, den ganske unge, højtbegavede Carl Georg Holck, der fik Udmærkelse. Mærkeligt nok døde ogsaa han 34 Aar gammel; han var da Professor i Statsret. Trods deres tidlige Død naaede de to Kammerater saaledes hver paa sin Vis at gøre deres gamle Skole og deres Land Ære.

Det var oven i Købet under vanskelige Forhold, de blev Studenter. Krigen rasede paa andet Aar og optog dem stærkt, saa Schmidt endog skrev Fædrelandssange. Den 23. April 1849 stod Slaget ved Kolding, som blev skudt i Brand. Schmidt vilde flygte til sit Hjem; men det blev en lang Omvej, om ad Horsens, saa han først langt om længe ved Nattetid naaede over Kongeaaen og kom til Langetved. Her bankede han paa Ruden i et lille Hus og spurgte om Vej til en Mand, han kendte. Da lød hans gamle Barnepiges Stemme derindefra: »Herregud! Er det dig, lille Hans?« Hun boede nu som gift Kone i denne By. Han kom ind og fik Forplejning. Da Sønnen paa Nabo-

gaarden blev voksen, kom han til at køre for hende paa Besøg i Tiset. Det var H a n s J. P h y s a n t, som blev gift med Schmidts yngste Søster og en virksom Medarbejder i Kampen for Bevarelsen af dansk folkeligt og kirkeligt Liv.

II. Studentertid og Lærergerning.

Ved Indgangen til Studenterforeningens Festsal hænger paa en Hædersplads indrammet sammen 24 Fotografier af Akademikere, som faldt i 1864, deriblandt H. T. Schmidt. En Søn af Laurids Skau, cand. jur. P. L. S k a u, der havde været Senior, udgav 1866 en smuk lille Bog om ham, der blev solgt til Fordel for et Mindesmærke paa hans Grav. Dertil henvises, da 2det og 3die Afsnit her delvis er bygget paa dette Skrift.

Da det hele Tiden havde været Bestemmelsen, at Schmidt skulde være Præst, lagde han sig straks efter Theologien. Paa den filosofiske Prøve, som Studenter ellers tager paa kort Tid, i Reglen uden at lægge videre Vægt paa den, ofrede han megen Interesse og lang Tid, og opnaaede da ogsaa Udmærkelse i alle Disciplinerne. Alt fik hos ham en grundig Behandling. Trods hans store Flid kunde man træffe ham halve Dage liggende paa en Sofa, tilsyneladende uden at tage sig noget for. Da arbejdede han som altid, for at en eller anden Sag, som optog ham, kunde blive gennemtænkt til Bunds. Han indlod sig kun i dybe Samtaler med Venner; men kom en Ven til ham, kunde han føre Samtale med ham om et alvorligt Emne, om det saa skulde vare en hel Nat igennem.

Helt har han ikke følt sig hjemme blandt Studenterne, der paa den Tid følte sig som Herrer i Aandernes Rige og maaske optraadte lidt overlegent overfor den noget kejtede Bondesøn. Som saadan vedblev han at føle sig, hvilket bl. a. gav sig Udslag i, at han ingen Interesse nærede for sin Klædedragt. Han gik engang saa længe med en Hat, at hans Venner med Magt maatte tage den fra ham. Som Huslærer kunde han, naar der var Selskab, møde i Tøfler eller Slobrok eller begge Dele. Sligt gjorde intet

blandt hans Venner, og hvor han var Huslærer, var han ogsaa Husven, og af Venner lod han sig gerne rette. Men Studenterne kan være vittige, og de har vel gjort Nar ad denne Ejendommelighed hos ham.

Han var dog langt fra noget Hængehoved, men har godt kunnet deltage i lystige Ture med de andre Studenter. Et Brev til Hjemmet viser dette, og at han ikke var bange for at affyre en Vittighed. Det viser tillige, hvor besværlig en Ferierejse til Hjemmet dengang var. Han skriver, at han vil sejle til Fredericia, og saa kan Forældrene hente ham med Vogn; han vil se at finde dem der eller ogsaa i Kolding. En Bekendt fra Nabobyen kommer med, og dennes Forældre skal saa med paa Køreturen. Han fortsætter: »jeg skal endnu fortælle Eder, at vi, Regentsbeboerne, d. v. s. 30—40 af os, foretoge os en Skovtur ud til Egnen ved Dyrehaven for et Par Dage siden. Blandt dem, der vare med, var ogsaa Blichert og Ingerslev fra Colding, og vi vendte alle muntre og glade hjem. — Den ene Vogn væltede; hvad enten nu det kom af, at Kudskens Blyhat, eller de Studenter, der sade derpaa, var for tung; dog kom ingen af Betydenhed til Skade«. Hele sit Liv deltog han gerne i et Gilde og dansede altid med til sidste Dans og var med til at slutte Aftenens Glæde ved et muntert Glas. Dog var han altid ivrig for, at der skulde synges fædrelandske Sange, og de Taler, han holdt, havde altid et vægtigt Indhold.

Imidlertid drev han Studierne med stor Iver, og han maa have tilegnet sig gode Kundskaber i Theologi, da han ellers ikke senere i Hjemmet og som Huslærer vilde have formaaet paa egen Haand at forbedre sig til den afsluttende Eksamen. Men saa opstod i hans Sjæl en Krise, som vi ikke rigtig kender, sikkert ikke kristelig Tvivl. Han er vistnok blevet grebet af den Bevægelse, som S. Kierkegaard fremkaldte, saa han har følt, at han ikke turde paatage sig Ansvar som Præst og Sjælesørger. En Tid studerede han saa Matematik, men opgav det, da han manglede Anlæg for Tegning. Noget efter opgav han Studierne helt og drog hjem; nu vilde han være Bonde igen. Han deltog uden at beklage sig i Bondearbejdet; men

for hans Forældre, navnlig Moderen, var det en Skuffelse, at de ikke skulde opleve den Glæde at se ham som Præst. De søgte at overtale ham til at fortsætte Studierne, men forgæves.

Sammen med en god Ven, Orgelbygger O h r t i Gram, fandt de imidlertid paa en Krigslist. Denne skulde rundt at stemme Orgler, og saa skulde Studenten være Kusk for ham. Medens Orglerne blev stemte, kunde han faa Lejlighed til Samtale med kyndige Mænd om boglige Emner. Og allevegne var den Aftale truffet, at han skulde bearbejdes, saa han til sidst gav efter og lovede at tage Eksamen, dog uden Forpligtelse til at benytte den. Naar Skau i denne Forbindelse nævner Præsterne Høxbro, Müller og Rektor Müller er det lidt uklart. Den senere Undervisningsinspektør, Professor N. V. Müller, var dengang Rektor ved Borgerskolen i Tønder, men hans Fader, Præsten i Gram var død. Politikeren Sofus Høxbro var Forstander for Højskolen i Rødding, hvor hans Fader havde været Amtsprøbst.

To Aar efter indstillede han sig til Eksamen i Flensborg og boede der hos sin gode Ven A n d r e a s O h r t, Orgelbyggerens Søn, hvilket betød meget for ham. Ikke alene tog Familien sig af ham og fik ham pyntet, men Ohrt sørgede ogsaa for, at hans Indstillinger kom i Orden. Kandidaten maatte hertil skrive to Afhandlinger, en paa Latin og en paa Tysk eller Dansk, samt en kort Levnedsbetænelser paa det Sprog, som ikke var benyttet i Afhandlingen. Forud maatte han aflægge Tentamen for Slesvigs Biskop, U. S. B o e s e n, der 11. Marts 1856 udstedte følgende Attest:

»Herr H a n s T h j e l l u f s e n S c h m i d t af Thiset har, efter at han har studeret i Kjøbenhavn 4 Aar og forevist meget roesværdige Vidnesbyrd om Flid og Forhold, ifølge Allerhøjeste Forskrift ladet sig tentere af mig og holdt en Prøveprædiken for mig. De ham af den hellige Skrift i det Gamle og Nye Testamente i Grundsprogene forelagte Steder oversatte og forklarede han færdig og rigtig, og besvarede for en stor Deel meget godt de ham af de theologiske Videnskaber opgivne Spørgsmaal. Hans

Prædiken var for en Deel meget godt anlagt og udarbejdet og blev godt og conceptfrit holdt. Hvorfor jeg herved meddeler ham Tilladelse til at betræde Prædikestolen og forkynde Guds Ord overensstemmende med vor Kirkes Lære og Forskrifter, som og at melde sig til den theologiske Candidatexamen i Flensborg i Overensstemmelse med de Kongelige Anordninger. — Det bemærkes, at han ved Tentamen lagde for Dagen, at han havde god Færdighed i Brugen baade af det danske og det tydske Sprog.«

Den egentlige Eksamen bestod han 21. Juni 1856. Den blev afholdt af det theologiske Examinationscollegium for Hertugdømmet Slesvig, og han opnaaede i alle Disciplinerne et særdeles tilfredsstillende Resultat.

Familien i Tiset efter Schmidts Eksamen 1856.

Fra venstre: staaende H. T. Schmidt, Peder Schmidt, Mette Kirstine Schmidt. Siddende Moderen, Faderen, Søsteren Ane og hendes Mand, Lærer P. W. Schmidt.

Om hans korte egentlige Livsgerning skriver Skau særdeles smukt og ret udførligt, saa vi her nøjes med et kort Overblik over dette betydningsfulde Livsafsnit. Han stillede store Krav til sig selv og kunde derfor ogsaa gøre det til sine Elever. Men de mærkede, at han var opfyldt af Kærlighed til dem, hvorfor de elskede ham og arbejdede med Liv og Lyst. Forældrene satte megen Pris paa ham, og hans Elever blev da ogsaa staalsatte Karakterer og dygtige Mænd. Fr. Gottlieb, der havde haft Vanskelighed ved at følge med i Skolen, blev en udmærket Præst. H. A. Nielsen fik Professortitel og blev Kredslæge i København. Han deltog ivrigt i det sønderjydske Arbejde og vilde gerne tale om sin gamle Lærer. Jannik Bjerrum, som blev Professor i Øjenlægevidenskab ved Universitetet, tog som Student til Tiset for at faa et Billede af ham. Han lod det forstørre; det gengives her i Bogen. Hans Søster, Fysikeren, Dr. phil Kirstine Meyer husker ikke selv Schmidt, men fortæller, at hans idealistiske Personlighed havde gjort et stærkt Indtryk paa Egnens Befolkning. Hun har sendt en Afskrift af de to Sange, han skrev ved Afskeden fra Brøns. De var indheftede i hendes Moders Salmebog. — Betegnende for hans Uselvskhed er, at han allevegne tog mindre i Løn, end der blev ham tilbudt. Han var meget nøjsom og en dygtig Økonom, men ikke gerrig. Hvor der var Trang, var han en gavmild Giver, og et Par Aar før han drog i Krigen, skænkede han hele sin Formue, over 1200 Rdl., til sine Søkende. Han havde nu lært saa meget, mente han, at han kunde hjælpe sig selv, og stode iøvrigt trygt paa, at Vorherre nok skulde sørge for ham.

Allerede mens han læste til Eksamen, var han bleven Huslærer hos Møller Jacobsen i Brøns, hvor han blev betragtet som hørende til Familien. Efter at have været der et Par Aar var han et lignende Tidsrum Huslærer hos Møller Fogh, Jedsted. Saa fik Pastor Gottlieb i Østerlindet ham til at dimittere en Søn til Universitetet. Han krævede her uhyre strengt Arbejde af sin Elev, men Resultatet blev ogsaa godt. Selv var han saa pligtopfyldende, at

han, naar han havde besøgt sine Forældre om Søndagen, kom tilbage om Aftenen, »om det endog var et Vejr, hvori man ikke nænnede at jage en Hund ud«, fortæller Præsten.

Til sidst overtog han alene Ledelsen af en højere Bondeskole i Brøns, væsentlig for Drengene henimod Konfirmationsalderen. Om hans Undervisning skriver Provst Blædel, Nustrup, til Skau: »Jeg havde allerede forud lært hans overordentlig store aandelige Begavelse og hans mageløse Lærerdugtighed at kjende derved, at han i 2 Aar virkede som Huslærer i en Nabopræstegaard. Det var ikke i enkelte Fag, men i dem alle, han viste denne Grundighed, saa han i den nævnte Tid fuldførte sit Hverv at dimittere min Nabos Søn til Universitetet, saaledes at denne var vel forberedt i alle Fag. Men hvad jeg saaledes vidste om ham, erfarede jeg selv ved en Visitats, jeg paa Embedsvegne holdt i den af ham alene bestyrede Bondeshøjskole i Brønæs. Skolen havde da neppe bestaaet et Aar, og dog maatte jeg erklære Børnenes Fremgang for aldeles udmærket. Deres Fremskridt var maaske størst i Mathematik; men hvad der glædede mig meest og viste mig Dybden i hans Sjæls Tro, var den smukke Maade, hvorpaa han tog Religionsundervisningen. Han lod Børnene give en Fremstilling om Moses og Vor Herre Jesus Christus, hvorved Forskjellen mellem Loven og Evangelium og Modsætningen mellem at være under Loven og Naaden smukt og levende traadte frem. Og efter at han dernæst havde ladet Børnene læse den dejlige Morgenpsalme af Kingo: »Nu rinder Solen op«, talte han med dem om Psalmedigteren og Psalmens Indhold saa troende og hjerteligt, at jeg aldrig har hørt en Lærer tale bedre, idet Belæring og Opbyggelse saa skjønt forenedes.« Provsten havde tidligere troet, at Forstandsretningen var overvejende hos ham, men erfarede nu, hvor dyb og inderlig hans Tro var.

Ved Brøns havde Bønderne i Januar 1849 kæmpet mod de slesvigholstenske Soldater. 3 Bønder faldt, mange blev saarede og fangne; 1858 rejstes en Mindesten med Indskriften:

Ej Minde om en Glimredag,
men om et trofast Hjertelag.

Ved denne Sten holdt Sognepræsten og Schmidt aarlige Mindefester. Han skrev her Sange, ligesom der er bevaret et Par Prædikener, han har holdt i Brøns Kirke.

Næst efter sin Frelser elskede han intet højere end sit Fædreland og Modersmaal, sit Folk og sin Slægt. Hans første og anden Kærlighed gaar let over i hinanden, saa naar han synger og taler om den ene, synger og taler han ogsaa tit om den anden. Naar Talen faldt paa Danmarks Fortid eller Nutid og Haab, var det for den ellers saa tause Mand, som en Dæmning blev brudt, og han kunde med voldsom Kraft holde et veltalende længere Foredrag, hvor han ogsaa bruger stærke Udtryk om Fædrelandets Fjender. Det stærkeste Indtryk heraf faar vi ved den smukke og bevægede Afskedshøjtidelighed, da han i Efteraaret 1863 forlod Skolen i Brøns for at melde sig som Soldat. Ved Overtagelsen havde han betinget sig Ret dertil, hvis der blev Fare for Krig. Først afsang man følgende Sang:

Et evigt Livsens Ord, et Frelsens Banner
er Korsets Flag, hvorhelst det helligt stander.
Gak frem kun under dettes lyse Farver,
Du vinder Sejr tilsidst og Livet arver.

Thi Korset med vor Frelsers Blod er smykket,
og Korsets Kraft har end i Død henrykket,
i trofast Kamp for Gud, for Fædres Bolig,
gjaldt det ens Liv, man dør saa glad og rolig.

Men Korset daled ned til os fra oven.
Derfor vort lille Land endnu forvoven
tør-trodse end talløse Fjenders Hære
og juble Sejerssange til Guds Ære.

Vi frygte ej for vore stolte Fjender:
O, mine dyrebare, unge Venner!
Tab aldrig Korset, Frelsens Tegn af Sigte,
og Gud og Fædreland I aldrig svigte.

I et femte Vers siger han, at han vil ved Afskeden saa godt han kan, indprente Korset i de ufordærvede unge Hjerter. Af den opbevarede Tale, han derefter holdt, skal anføres følgende:

»Der kan atter blive blodig Kamp mellem Dansk og Tydsk. Enhver, der vil se, kan se, at det er Tydskerne, som ville angribe os, og at det er os, der maa forsvare os mod dem, og herom (Lysets Kamp) minde ogsaa de lyse Farver i vort Flag. Men Korsets Tegn deri troer jeg er et Frelsens Tegn. Thi aandeligvis er Fanen kommen ned til os fra Himlen, og fra oven skal visselig vor Frelse komme, naar vi kun forstaae at bie paa Herrens Time. I hint mindeværdige Slag ved Lyndanis kom Fanen, da Nøden var størst, at ingen skulde prale af egen Styrke, men give Herren alene Æren. Og Sejren, der blev vunden, var saa underfuld, at Sagaen senere ikke vidste at forklare det anderledes, end at den var kommen fra Himlen. —

Har Christus ikke sagt: hader Mørket, og siger ikke atter Christus: vær tro indtil Døden, saa vil jeg give Dig Livsens Krone. Men til dem, der ville tale om, at Bibelen ikke giver sig af med Politik, siger han atter: Hvo som er utro i det mindre, er ogsaa utro i det større. Hvo som er utro mod Konge og Fædreland, han er ogsaa utro mod sin Frelser, han vandrer paa Judas Ischariotes's brede Vej til Førdærvelsen.

Troskab, kjære Venner, paa alle Puncter, v æ r e r Korset tro til Døden, saa I ikke slippe, om end Armen skal rives fra Kroppen, og v æ r e r Kongen og gamle Danmark tro, og slipper ej førend Hjerterne briste.«

Man sluttede derefter med følgende Sang:

Timen kommen er, vi maa adskilles,
Jeg gaar bort — I spørger vel: hvorhen? —
Skee, hvad skal! er det udi Guds Villies
Raad beskikket, sees vi ei igen.

Mindet fra det fjerne flyer tilbage
Af og til blandt Eders lille Tal,

Hvor jeg vandrede harmløse Dage,
Glemte tidt den Verdens Jammerdal.

Om en liden Stund saa sees vi glade
I Vorherres Jesu Christi Navn,
Haabe vi, i Herrens egen Lade,
Sankede som Neg ind til hans Favn.

Efter Krigen søgte man at fortsætte med Skolen i Brøns. Et Par Aar var Kirkehistorikeren, Provst Ludvig Koch Forstander. Her fødtes hans Datter, Forfatterinden Lucie Hørlyk; Hal Koch, Professore i Kirkehistorie, er hans Sønesøn. Det lykkedes dog Myndighederne at berede Skolen saa mange Vanskeligheder, at den maatte lukke. Det var væsentlig Schmidts Elever, hvoriblandt Lydik Jacobsen, Brøns Mølle, som samlede Kredsen og fik en Bygning opført, der endnu ses, beliggende ved Mindestenen.

III. I Felten. — Paa Lazarettet.

Treaarskrigen bragte ikke nogen endelig Afgørelse af Slesvigs Stilling. Men den havde bragt Mulighed for, at den nu vaagne danske Befolkning i Landsdelen kunde befæste sit nationale Staae. Krigen havde gjort Skillelinierne mellem Syd og Nord stærkere. I Flensborg med det plattyske Sprog vaagnede Interessen for det danske Sprog hos den overvejende dansksindede Befolkning, mens de dansk-talende i Sydslesvig forsætlig søgte at udrydde deres eget Modersmaal. I Stænderforsamlingen, som var flyttet fra Slesvig til Flensborg, havde Danskerne, som før Krigen havde været et ringeagtet Faatal, under L. Skaus og Krygers Førerskab efterhaanden faaet en stærk Stilling, hvorfor de tysksindede til sidst udeblev og derved sprængte den. I den danske Rigsdag havde Sønderjyderne ikke Sæde, og de forskellige Forsøg paa en Fællesforfatning øgede Spændingen, saa det blev tydeligt for Schmidt, som for enhver klartskuende, at det maatte ende med Krig.

Da han blev udskrevet til Krigstjeneste, læste han til Eksamen og havde derfor stillet for sig. Dette

følte han nu som en Faneflugt, hvorfor han maatte give Oprejsning. Han skriver, at han er træt af at tale om Fædrelandskærlighed og længes efter at vise den i Handling, men »det er for sent at lære Krigen, naar Krigen staar for Døren«. Nu var han 32 Aar og kunde derfor i Fredstid ikke blive uddannet som menig Soldat. Han maatte se at blive Reserveofficersaspirant. 1861 drog han i den Anledning til København og fik Audiens hos Krigsminister Thestrup, der stillede sig velvilligt overfor hans Ønske, men ikke vilde desavouere Kommissionsformanden, Oberst Branner, som ikke vilde antage ham paa Grund af hans Alder. Han er lidt ærgerlig over de mange Penge, han har ofret paa Rejsen, og vil for Billigheds Skyld rejse hjem til Haderslev med en Skipper. Rejsen er tilsyneladende frugtesløs, skriver han hjem, »men jeg troer alligevel, at denne Reise er idetmindste for mig selv en følgerig Begivenhed, og jeg har i forskellige tilsyneladende ubetydelige Begivenheder et lykkeligt Vink om, at det var en Styrelse, at jeg for den gang ikke skulde antages, hvisaarsag jeg er ufortrødent ved godt Mod. Jeg har nu fattet den Beslutning at vende tilbage til mine sædvanlige Forretninger og forholde mig aldeles rolig, uden engang at lade mig forstyrre af krigerske Demonstrationer og truende Rygter. Men saasnart Krigen virkelig bryder ud, saa er det min Hensigt, øieblikkeligt at skynde mig med at gennemgaae en Exercerskole paa en 6 Uger og, siden de ikke ville have mig til Reserveofficer, at tage til Takke med at gaa med som Menig. Thi min Troskab imod Staten bestaar ikke i Ord, men i Gerning, og er og for min Æresfølelse den første Betingelse for, at jeg siden vil modtage Embede af Staten«. At det ikke var Officersstillingen, han brød sig om, ses af et Brev fra hans Chef, Kaptajn Edv. Nielsen, til A. Ohrt. »Schmidt ønskede aldeles ikke at avancere; han afslog ligefrem et Tilbud fra mig i denne Retning; hans Maal var at kjæmpe for sit Fædreland og at være den bedste Soldat i Compagniet, et Maal, som fik en saa smuk Slutning, idet han gav sit Liv hen for Sagen«.

H. P. Schmidt

To Gange, skriver Edv. Nielsen, vandrede han tværs igennem Sønderjylland for at naa sit Maal. I September 1863 henvendte han sig til 7. Bat. i Sønderborg og søgte om at blive Underofficersaspirant, siden om at blive Reservekorporal. Han skriver hjem 4. Decbr.: »Min Ansøgning er afslaaet af Krigsministeriet, skjøndt Major Muus selv erklærede, at han havde anbefalet den paa det Bedste og i det Hele dennegang var særdeles forekommende imod mig. Det var forresten et Held, at jeg kom betids hertil, da Bataillonnen allerede idag er reist sydpaa. Jeg staar ifærd med at rejse bagefter for endnu at forsøge min Lykke, og har endnu Haab om at komme ind i 7de Bataillon, med hvilken jeg allerede har stiftet lidt Bekendtskab«. Da han naaede Regimentet, var det blevet tilladt at optage nogle frivillige, og han blev da antaget.

Da han endelig blev modtaget, blev han ogsaa

godt modtaget. Kompagnichefen, Edv. Nielsen, der straks skønnede, hvad der boede i ham, lod Kompagniet skuldre for ham og bød ham velkommen som Nordslesviger og som den første frivillige ved Regimentet. Han gav ham Hæderspladsen som højre Fløjmand, og han blev siden fremstillet for General du Plat, der udtalte sig rosende om hans Forhold. Han lagde sig med Flid efter de militære Øvelser og lærte disse Ting, skønt det ikke var ham let, da han tilmed havde haft det Uheld ved et Fald at forslaa den ene Arm, hvilket ved enhver Bevægelse med den smertede. Han fulgte med Regimentet til Holsten, vel lidt af Befalingsmænd og Menige og ogsaa af Kvarterværterne; han kunde være Tolk for Kammeraterne, der ikke kunde Tysk, og maatte da ogsaa love en Vært i en By ved Neumünster at skrive ham til, hvorledes det gik ham. Han fulgte med Regimentet paa Tilbagevejen til Ejderen og Dannevirke, altid ivrig, altid utrættelig og kun ønskende at dele alt med Kammeraterne. »Under Tilbagetoget«, skriver Edv. Nielsen i sine Erindringer i »Vort Forsvar«, »var der ikke nogen mere udholdende Soldat end Schmidt; ikke en Klage lød fra hans Læber, og stolt bar han sin Tornyster baade Nat og Dag. Ja, til Opmuntring for de andre Soldater lød tidt hans kraftige Sang under Snefoget. Naar denne Mand, der havde syslet med Bøger sin meste Levetid og kun saa kort baaret Vaaben, kunde holde saaledes ud, saa kunde de jo ikke staa tilbage. Jeg ønskede oftere at indlade mig i nærmere Samtaler med ham, men det lykkedes aldrig, fordi han i den Grad betragtede sig som underordnet, at han i mig kun saa sin Kaptajn og i sig kun Soldaten«. — I Brev til Ohrt skriver han: »Et levende Mindesmærke har den Afdøde i en lille Hornblæser ved Kompagniet, hos hvem han lagde den første Grund og det er en god Grund til Drengens Uddannelse. Det er en alsisk Bondedreng, hvem Schmidt i Felten daglig læste med; i Regelen i min Stue, da jeg i Regelen lod dem indquartere i samme Gaard som jeg; Schmidt viste ogsaa her en stor Ufortrødenhed, og fra Midten af December og indtil Midten af Marts læste han daglig med Drengen, natur-

ligvis med Afbrydelser af og til; men Sindsroen baade hos Lærer og Lærling var beundringsværdig«. Undertiden foregik Undervisningen i en Lade eller Folkestue i en Krog under højrrøstet Samtale af Soldater. Sin dybe Smerte over Rømningen af Danevirke bar han for sig selv. Han fulgte Regimentet til Nørre-Jylland, skiftede med at holde Feltvagt og gøre Forposttjeneste i den stadige Sne. Regimentet blev sendt til Aarhus samme Morgen, som Østrigerne angreb Vejle, kom tilbage og stod lidt i Granatilden, men kom ikke selv i Kamp. De kom saa tilbage til Aarhus og sejlede derfra i frygtelig Kulde til Svendborg. Her var der en Dags Hvil, men for Officererne blev der gjort et Bal, hvor ogsaa Schmidt var med og morede sig fortræffeligt. Han undrede sig over, at Officererne var saa venlige imod ham.

Fra Svendborg drog de til Als og den 17. Marts oprandt, første og sidste Dag, han var i Ilden. Kompagnichefen laa syg med Ledevand i Knæet, men Løjtnant Frisenette, der som Aspirant hele Tiden stod ved Siden af ham, og Kammeraterne har fortalt om hans Forhold den Dag. Da de rykkede ud, og han blev spurgt, om han havde Frokost med, viste det sig, at han kun havde tørt Brød, som han op paa Dagen fortærede med stor Tilfredshed. Han havde under Felttoget levet af sin Lønning og hjemmefra kun faaet sendt 5 Daler til Støvleudgifter. Skønt han den Dag var meget kampivrig, holdt han, som Hornblæseren udtrykte det, »sin Iver noget i Tømme, fordi han følte sig som ung Soldat, der skyede at høre, at Kyllingen vilde lære Hønen at gøre Æg«; han var saavidt muligt altid blandt dem, der var Fjenden nærmest.

Han deltog i det første Stormangreb paa Dybbøl og ligeledes i den anden Storm mod Byen, til han tæt ved Byen, mens de stormede frem over en aaben Mark, fik et Skud i Fodledet; han kaldte det et Garibaldihaar. Efter hvad hans Broder har hørt, blev det forværret ved, at han kom til at ligge for længe, inden han fik Støvlen af. Hans eneste Klage var, han maatte ud af Kampen. Han blev bragt til Faaborg Lazaret og bar sine Lidelser standhaftigt. Et Minde

derfra har han efterladt i en Sang, som i Kladde blev fundet hos ham, da han var død:

I Faaborg paa Lazarettet
 der laa en dansk Soldat;
 ham havde en prøjsisk Jæger
 en Kugle for Panden sat.
 I Smerte vred han sig saare,
 og Aanden var næsten væk,
 dog stod der en ynkelig Taare
 i Øjets døende Træk.

Da traadte Kong Christian ind og talte trøstende til de saarede. Da Soldaten siger, at hans Taarer kun gjælder Tanken om Hustru og fire smaa Børn, noterer Kongen deres Bolig op og siger, at han selv vil sørge faderligt for de smaa, og Soldaten dør med Ro i Sindet. Det Vers, hvormed Sangen slutter, er maaske det smukkeste, der er skrevet om Christian IX. Han havde ikke Frederik VII's og Christian X's Evne til at tale til Forsamlinger, men til Enkeltmand forstod han at tale jævnt og venligt, og hans Optræden var ridderlig:

Gud signe vor gode Konge!
 for hvert et Skridt, han gør,
 endskønt de falde ham tunge,
 bag Lazaretternes Dør.
 Hans milde, venlige Tale
 begriber Soldaten bedst;
 den kan hans Hjerte husvæle
 langt bedre end nogen Præst.

Sangen, som er i Overensstemmelse med »Faa-borg Avis«s Beretning om Kongens Besøg, blev meget yndet, men Forfatteren kendte man ikke.

Hans Tilstand forværredes, og en Amputation blev nødvendig. Han vægrede sig længe, fordi som Læge Petræus har fortalt: »jeg da ikke mere kan blive Soldat og kæmpe for Konge og Fædreland«. Han døde 2 Dage efter Amputationen, den 5. April Kl. 6 om Emd. en fredelig og smertefri Død. Dr. Petræus afklippede en Lok af hans Haar og sendte den gennem

Ohrt til hans Forældre og var tilstede ved Jordefærden. Til Kapt. Nielsen skrev han: »Han er død af Sorg og Ophidselse over ikke længere at kunne kæmpe for sit Fædreland«. Han blev begravet 11. April under stor Deltagelse fra alle, baade Civile og Militære, men ingen af hans Paarørende kunde være tilstede, da Budskabet ikke havde naaet dem paa Grund af Slesvigs Besættelse. Man hørte tydeligt Kanonerne drøne fra Dybbøl; en enkelt tilstedeværende Ven, som forudsaa at ogsaa dette Værn snart vilde falde, lykønskede ham til, at hans Øjne ikke ogsaa skulde se denne Ulykke.

Hos Skau og efter ham hos andre er ved en Misforstaaelse og en Trykfejl Datoerne for Død og Begravelse urigtige. Af et Digt om Vennen i »Faaborg Avis« af Pastor H j o r t, S. Broby, tidligere i Brøns, optaget i hans »Lejlighedsdigtninger« 1877, skal anføres et Par Vers. Han taler til Danmark:

En af dine ægte Sønner,
Som dig bar i fromme Bønner,
Sank for dig i Muld.
Ja, han elsked dig som Moder,
Meer end Søster eller Broder,
Meer end Gods og Guld.

Hvad han fandt paa Kundskabs Ager,
Delte han saa tro og fager
Paa sin stille Vei
Blandt de Unge, som ham hørte,
Og hvis Hjerte ømt han rørte.
Nu — forglem ham ei.

IV. Liv — Død — Eftermæle.

»Hvis ikke Livet I sætter ind — vil aldrig Livet I vinde«, disse Schiller's Ord løber uvilkaarligt i Pennen, naar man i en Sum vil opgøre H. T. Schmidts Betydning. Hans Liv var henrundet i redeligt og trofast Arbejde, og hans Gerning havde baaret Frugt, men vilde under andre Forhold være gaet ubemærket hen udenfor den snævre Kreds, hvor han virkede. Det var hans Død, der bragte Navnet ud i Landet og

gav hans Gerning en Betydning af stor Rækkevidde. Skæbnen vilde, at han til Chef havde faaet en Mand med en Ildhu og Utrættelighed i Arbejdet for Fædrelandets Sag, som søger sin Lige, og han havde Brug for en Mand at pege paa, som i Gerning havde vist, hvordan man opfylder sin Pligt, naar man føler, at man skylder sit Fædreland alt. Hvis Schmidt havde faaet Lov at leve, vilde Edv. Nielsen have været afskaaret fra saaledes at anvende ham som Forbillede i sin Agitation for Skyttesagen, og det var derfor en Styrelsens Nødvendighed, at han maatte gaa i Døden.

Endnu skal her tilføjes lidt om hans skriftlige Efterladenskaber, hvoraf ikke meget er trykt, men det bevarede nu findes i Faaborg-Arkivet. Allerede i Skolen skrev han Digte til sine Paarørende, og Fædrelandssange. Senere skrev han religiøse Digte »Aandelige Sange« (1. og 2. Bog), hvoraf nogle efter hans Død optoges i Grove-Rasmussens Tidsskrift »Elias«. Endvidere 4 Bøger »Evangeliske Sange«, henvend 100 Digte om Jesus og hans Vandring til Golgatha. Af Taler findes efterladt 2 Prædikener i Brøns Kirke (»Giver Kejseren, hvad Kejserens er« og »Nicodemus«), et Par Ligtaler over Slægtninge og hans meget smukke Taler ved Tiltræden og Fratræden i Skolen i Brøns, samt en lille theologisk Afhandling. I Pet. Chr. Kochs Blad »Øresund« har han 1857 skrevet nogle Artikler »Skandinavismens Kald fra oven« og »Kirkelig Skandinavisme«. En Artikel (undertegnet »Ap.«) »Et helligt Land og et udvalgt Folk« (Landet er Danmark, S. Kierkegaard prises), er sikkert ogsaa af ham. De er lidt tungt skrevne, men rige paa Tanker; saaledes tænker han sig en Slags fælles skandinavisk, luthersk Erkebiskop. Koch er ikke helt enig med ham, da han vil holde Religionen fri af Politik, men har optaget sit Bysbarns Artikler. I Brev udtrykker han sin Glæde over, at Schmidt ikke er Rationalist. Han opfordrer ham til at søge Stilling som Latinskolelærer, hvis han ikke vil være Præst. Ikke uden Grund raader han den unge Kandidat til at rense sit Sprog for lærde Udtryk og Fremmedord. Dette Raad har han aabenbart fulgt. Han elskede Modersmaalet; selv et Digt »Frelseren, der græd for

Staden« munder ud i Tanker om dets kommende Trængsler:

O, Du kjære Modersmaal,
 Dig man vil i Støv nedtrampe.
 Øv Dig i standhaftig Taal!
 Hvor Din Røst er blid vemodig
 i den stille Aftenstund,
 naar Du Dine Børn alt blodig
 luller ind i Søvnens Blund.

Da Efterretningen om Schmidts Død kom til Compagniet i Fredericia Fæstning (skriver Edv. Nielsen i Brev til Ohrt; i »Vort Forsvar«, vist ved Fejlhuskning, at det var paa Als), gav strax hver, Menige og Befalingsmænd, af deres knappe Lønning et Bidrag til et Mindesmærke. Som Hornblæseren, Skouman, skriver, havde han villet dele Soldaterlivet fuldt ud med dem, saa da Kaptajnen ved Indkvarteringen vilde skaffe ham Seng, afslog han det. Han vilde ligge i Halm med et Lagen over som Kammeraterne. Det indsamlede Beløb deponeredes hos Byfogden i Faaborg. Læge Bentzien i Svendborg, tidligere Nordslesvig, satte sig gennem Mølleren i Brøns i Forbindelse med Nordslesvigerne, og efterhaanden kom der tilstrækkeligt ind, saa Edv. Nielsen kunde henvende sig til Billedhugger Bondrop om at udføre Mindesmærket, hvorpaa Schmidts Portræt i Basrelief findes. Ved Indsamlingen ydedes god Støtte af hans trofaste Ven Andreas Ohrt, der siden blev Godsinspektør paa Sandbjerg, hvorfra Preusserne i 1864 var gaaet over til Als. Hans Søn var den lærde Finlandsselsker, Dr. phil. Ferd. Ohrt; Professor Hans Brix er han Søstersøn.

Indskriften paa Stenen lyder: »Værer Korset, Kongen og gamle Danmark tro og slipper ej, førend Hjerterne briste«. Paa Foden staar: »Danske Mænd og Kvinder satte den sønderjydske Frivillige denne Mindesten«.

Afsløringen fandt Sted paa Faaborg Kirkegaard 28. Juli 1867. Edv. Nielsen mødte paa Komitéens Vegne, ledsaget af flere Skyttekredse med deres Faner. Uagtet det slette Vejr havde mange Tilskuere

indfundet sig, foruden Kommunalbestyrelsen, der havde modtaget særlig Indbydelse. Nedenstaaende Sang af M a d s H a n s e n blev afsunget til en smuk færøsk Melodi (Hr. Lovmand han red sig under Ø). Den er optaget i Mads Hansens Sange 2den Samling, idet dog »beskeden« er ændret til »stille«, hvilket i hvert Fald metrisk forringer Verset, og det smukke Vers om Gravhøjen ved Søen er udeladt. I denne Form er Sangen optaget i flere Skyttesangbøger og ofte trykt i Tidsskrifter. Pastor B a l s l e v L e t h, Horne, holdt Afsløringstalen, Edv. N i e l s e n holdt en Tale til de unge Skytter og foreholdt dem, at de i den faldne Kriger skulde se et værdigt Forbillede for en dansk Krigsmand, der frejdigt hengav Livet for Fædrelandets hellige Sag. Pastor V a d u m takkede paa Moderens (Faderen var nylig død) og Slægtens Vegne. Ved den efterfølgende Sammenkomst hos Gæstgiver Rasmussen talte bl. a. Lærer A n d r e s e n, Hastrup, for Kongen, Lærer L a r s e n, Pejrup for Danmark og Edv. N i e l s e n for Skytteforeningerne. Mads Hansens Sang lyder saaledes:

Han var ikke andet end Menigmand
— Syng ham en Drapa Mark'og Skov og Hav —
Og dog en Pryd for sit Fædreland,
For Danmark sit Liv han gav.

Han var kun af simpel Bondestand,
Dog fuldt saa god som en Adelsmand.

Han fødtes derovre, hvor Tydsken er gram,
Og dog maa vi lære Dansk af ham.

Han var saa beskeden, saa underlig bly,
Og dog har han vundet sig Heltery.

Velsignet være hans ædle Færd,
Nu kjender den menige Mand sit Værd.

Og Bonden er ej som han plejer van,
Nu ved han, hvad ogsaa han vorde kan.

Hans Daad skal staa tegnet i Mindets Bog,
Saalænge vi ejer vort eget Sprog.

Hans Gravhøj ved Søen skal fredet staa,
Saalænge som danske Hjerter slaa.

Saalænge vi tale og synge frit
 — Syng ham en Drapa Mark og Skov og Hav —
 Vi nævne med Stolthed Hans Tjellesen Schmidt,
 For Danmark sit Liv han gav.

I »Vort Forsvar« 1892 fortæller Oberstløjtnant Edv. Nielsen saaledes: Netop som vi stode ved Graven med Sangen i Haanden og skulde til at synge, kom den Afdødes Moder, en stout gammel Bondekone, med et Følge af Sønderjyder. Det var første Gang, hun stod ved sin Søns Grav; da han døde var Preusserne i Sønderjylland.

Efter endt Indvielse foretog jeg nogle Øvelser med Skytterne, 100 i Tallet, der havde dannet Æresvagt ved Graven. Den gamle Bondekone fulgte med Skytterne, hun kunde ikke skilles fra dem, som havde vist hendes Søn saa megen Ære. Hun gav mig en lille Pengesum til Skytterne, for at disse kunde drikke hendes Søns Gravøl.

Ved Borde i et Gjæstgiversted bleve vi bænkede i et Antal af 120 Mennesker, og her holdtes det tarveligste, men tillige det mest beaandede Gravøl, jeg nogensinde har bivaanet. Vi fik hver et Glas Vin og et Stykke Smørrebrød. For Bordenden sad den gamle Moder og jeg; Sønderjyderne talte løftende Ord; her kunde de tale frit, og Skytterne ville aldrig glemme de fædrelandskjærlige Ord, som her indprentedes i deres Hjerter. Forinden hun henad Aften drog bort til Sønderjylland med sit Følge, vilde hun dog give mig et Trøstens Ord. Hun fortalte, at hun en lang Tid var saa bedrøvet, fordi det forekom hende, at hendes Søns Liv var ofret forgjæves, da vi jo dog tabte Sønderjylland. Men i Drømme viste hendes Søn sig for hende og sagde: »Kjære Moder, Du skal ikke være bedrøvet, Sønderjylland kommer igjen tilbage til Danmark«. Den Drøm troede hun saa fuldt og fast paa, og derfor vilde hun meddele mig den, og jeg tog imod hendes kjære Meddelelse og forsikrede, at jeg troede lige saa fuldt og fast paa Drømmen, at Sønderjylland kommer tilbage. Tidlig eller sent ville Sønderjyderne vende tilbage, naar blot vi Danske ville vedblive at haabe og tro paa det.

Aaret efter fik han et langt, fortrøstningsfuldt Brev fra hende; han talte sidst med hende ved Krygers Begravelse 1881, hvor ogsaa hendes 9-aarige Dattersøn (nærv. Fortæller) blev præsenteret for denne Skyttesagens Fader.

Edvard Nielsen (1824—99) var født i Odense og meldte sig 1848 som frivillig, blev Officer og forblev i Hæren. Ved Fredericia blev han saaret, men var atter med ved Isted, hvor han blev udnævnt til Premierløjtnant. Han kom siden til 7de Regiment og tilbragte, bortset fra Krigene, næsten hele sin Tjenestetid i Nyborg. I 1862 var han med til at stifte den første Skytteforening i Sønderjylland. Efter 1864 tog han fat paa Arbejdet i Svendborg Amt. I den ovennævnte Artikel om H. T. Schmidt af Kr. Rosted i »Modersmaalet-Dannevirke«, 15. Juni 1936, gives en Skildring af, hvordan han travede rundt fra Sogn til Sogn for at vække Interesse for Sagen hos Amtets Befolkning, der netop paa den Tid ved Mads Hansens Sange havde faaet Øje og Sind aabnede for Fædrelandets Sag. I November 1865 stiftede han Svendborg Amts Skytteforening, som i Løbet af kort Tid havde 34 Kredse med flere Tusinde Medlemmer. Foruden Skydning øvedes Exercits, Hugning, Bajonettfægtning og Gymnastik. Bevægelsen bredte sig ud over Landet med Svendborg Amt som Forbillede; det er ingen Tilfældighed, at Niels Bukhs Gymnastikhøjskole ligger i dette Amt. Edv. Nielsen var den ildnende Sjæl i dette Landsarbejde, hvorfor han da ogsaa belønnedes med Fortjenstmedaillen i Guld. Ogsaa i Arbejdet for »den frivillige Selvbeskatning« tog han virksom Del. Ved Skyttefesten i Brahetrolleborg 1893 overrakte den ubemidlede Officer de deltagende Sønderjyder et Gavebrev paa 8000 Kr. til Støtte for de Foreninger, der kæmper for Danskhedens Bevarelse.

Under sin Agitation har han ofte talt om H. T. Schmidt; i »Vort Forsvar« kalder han ham »min bedste Soldat«, og i Brev til Ohrt skriver han udtrykkelig: »Det har været mig et kjært Hverv at give disse Oplysninger, fordi jeg gjerne taler om den Afdøde, der var mig saa meget i Compagniet«. Ogsaa Mads

Hansens Sang, især den første Linie, gjorde Navnet kendt; men efterhaanden troede mange, navnlig i Sydfyn, at Schmidt var en Art Sagnfigur. Noget saadant peger Lærer H. Rasmussen, Helsingør, paa i en Artikel »En dansk Menigmand« i Tidsskriftet »Dannebrog« 1882. De Oplysninger, der gives i den smukke Artikel, er hentet hos Skau, dog meddeles, at en Ven af Schmidt, som havde talt med ham under Tilbage-toget, fortæller, at det eneste, han klagede over, var »at vi altid gik tilbage«.

Nogle Træk skal her anføres, som viser, at hans Gerning og Død har gjort Indtryk i forskellige Kredse. H. P. Hanssen, som gerne vilde tale om Schmidt, fortæller i sine Erindringer, at da han i sin Ungdom første Gang var paa Fyn, aflagde han et Besøg ved hans Grav. I de »Sange for Soldater«, som Pastor A. V. Storm ved Kastelskirken lod samle, satte han til Motto nederst H. T. Schmidts Navn, hans Data fra Krigen og Indskriften fra Mindestenen i Faaborg. En Mand i Brændstrup gav en Søn, som fødtes paa den Tid, Mindestenen rejstes, Navnet Hans Tjellesen Schmidt Søndergaard. Denne drog i sin Ungdom til Amerika, hvor han er Professor i Mejeribrug. Hans Datter, Skuespillerinden Gale Søndergaard, der taler Dansk, omtaler med Stolthed, at hun stammer fra Vikingernes Land.

»Fare hen« — »vore Navne glemmes«, hedder det hos Digterne. Den Skov, som gav Byen Navn er forlængst borte, og Tiset har i umindelige Tider været uden Skov. Schmidts Navn var ved at blive ukendt blandt den unge Slægt. Men nye Tider brød frem. Ved Byens Udkant anlagdes en Plantage med en smuk Festplads. Og da efter Verdenskrigen en Genforeningssten her rejstes, vaagnede hos en af Byens Kvinder, Fru Ingeborg Jessen, den Tanke, at man ogsaa burde mindes Byens Søn, som i sin Tid havde sat sit Liv ind for Fædrelandet.

Planen fandt Støtte hos »Grænseforeningen« og »Dansk Forsvarsforbund«, og 15. Juni 1936 afholdtes i Tiset Plantage en smuk Genforeningsfest i Forbindelse med Afsløringen af en Mindesten for H. T. Schmidt. Festen, som lededes af Rentier Niels

N i e l s e n, Gram, havde samlet mange Deltagere. En Deling Soldater fra Haderslev med Faner dannede Æresvagt. Et stort Antal Officerer fra Haderslev var fremmødt; Regimentschefen Oberst Esseman, som var forhindret, men repræsenteredes af Oberstløjtnant Hansgaard, sendte sin Hilsen. Pastor J ø r g e n s e n, Skærbæk, fremhævede Schmidts Tjenersind overfor Folk og Modersmaal. Formanden for Gram Sogneraad, E i n a r B e n n e t z e n, gav en Skildring af Schmidts Liv og foretog Afsløringen. Oberstløjtnant H a n s g a a r d uddybede hans Ord: Det er for sent at uddanne sig til Krigen, naar Krigen staar for Døren. Han var en af de Soldater, det er en Støtte at have i en Afdeling, en af dem, der bygger op. Paa »Grænseforeningen«s Vegne talte Grosserer P. M i c h a e l s e n, Lunderskov, der mindedes de nationale Førere siden 1864.

Om hundrede Aar er dog ikke alting glemt. Under Ledelse af Lærer H a g e n sang Tiset Skolebørn Mads Hansens Sang og Schmidts Sang fra Lazarettet i Faaborg. 100 Aar var lige gaaet, siden han selv begyndte sin Skolegang i Tiset.

Ved det efterfølgende Kaffebord i Telte bragte Forfatteren af nærværende Skrift en Tak paa Slægtens Vegne. Han mindede om den anden Fædrelandsven fra Tiset, Pet. Chr. Koch, for hvem der ogsaa burde rejses en Sten. En saadan afsløredes 2 Aar efter ved Siden af Schmidts, paa Hundredaarsdagen for Udsendelsen af det første Numer af »Dannevirke«. Taler blev endvidere holdt af Fru I n g e b o r g J e s s e n, der overdrog Stenen til Plantageselskabet, af Oberstløjtnant E l m g r e n, Landstingsmand J e n s H ø y e r og Lærer, cand. theol. H e n r i k s e n, Hyrup.

Mindestenen er en Natursten, der er draget frem fra et Havedige ved Schmidts Fødegaard. Paa Bagsiden staar: Rejst af Forsvarsvener. Paa Forsiden slutter Indskriften med Ordene:

For Danmark sit Liv han gav.

Ligesom Fyn under de slesvigske Krige var Re-trætestilling baade for Fredericia og Dybbøl, var Øen

ogsaa under Fremmedherredømmet for Sønderjyderne et Støttepunkt, et kært Fristed til Værn for deres danske Sind. I Ly heraf kom Forfatteren af nærværende som Barn til Fyn og fik sin Skolegang der, hvorved han kom til at elske den smilende Ø med de venlige Mennesker. Da nu »Faaborg byhistoriske Arkiv« fik den smukke Tanke at danne en Mindesamling om H. T. Schmidt og udgive en lille Bog om ham og i den Anledning opfordrede ham til at udarbejde en saadan, blev det ham, da han havde overvundet sine Betænkeligheder, en kær Opgave at samle disse Minder om denne Mand, der vel, som Mads Hansen skriver, kun var »en Menigmand«, men ogsaa, som Pastor Hjort skriver, var »en af Danmarks ægte Sønner«, hvorfor han tilføjer: »glem ham ej!« — Det er Forfatterens Haab, at ogsaa dette lille Skrift maa være et Led i Baandet, som sammenknytter Fyn og Sønderjylland.

Mindestenen i Tiset Plantage.